

Jezera in reke

Velika večina vode na zemlji je morske, v primerjavi z njo so sladkovodna jezera in reke le malenkost. Kljub temu so v sladkih vodah zelo različni življenski prostori, ki jih naseljujejo številne, svojevrstno prilagojene rastline in živali. Za boljše razumevanje rastlin in živali so reke razdeljene v »pasove«, za vsakega je značilna prevladujoča vrsta ribe.

Življenski pasovi v reki

Navadno izvira reka visoko v gorah kot majhen potok, voda se zaradi padca živahno pretaka čez kamenje, pogosto sledijo manjši slapovi. To je del s hladno, bistro čisto vodo, v kateri je le malo prebivalcev; med njimi so nekatere žuželke, ponekod pa tudi glavač ali kapelj. Mekoliko nižje kjer je voda še vedno bistra in hladna in je padec še vedno velik, se majhni hudourniki združujejo v enoten tok. To je pas postrvi. Število ribjih vrst v njem naglo naraste, nekatere med njimi plavajo na drst na prodnate plitvine. Lososi prihajajo do spodnjih delov postrvjega pasu, vendar se počutijo veliko bolje v večjih rekah z globokimi prodnatimi območji. Ta del vodnih tokov obravnavamo kot pas lipana. V pasu lipana je voda še vedno bogata s kisikom hitro tekoča, vendar globlja in bolj primerna za lososa. Močni tokovi mnogim rastlinam preprečujejo, da bi se zakoreninile ob bregovih. Voda vsebuje veliko kisika in v njej živijo številne majhne živali, kot so raki, razni črvi, žuželke in njihove ličinke. Pasu lipana sledi pas mreše. Padec rek je veliko manjši in tok počasnejši, toda voda je še vedno hladna, čista in bogata s kisikom.

Zadnji pas pred izlivom je pas ploščiča, reka se počasi vije po ravnini. Voda je topla in motna zaradi lebdečega rečnega blata. Količina kisika v vodi je manjša, vendar lahko poleti naraste zaradi bogatega vodnega rastlinja. Pogosto je to biološko najbogatejši del vode, v katerem živijo različne vrste rib in številne druge živali. Naposled priteče reka do izliva, kjer prodira vanjo morska voda in spreminja njen značaj. Vode ob izlivih so edinstven življenski prostor z določenimi lastnostmi, v bistvu to ni del reke, ker si reka vodo ob izlivu porazdeli z morjem. Nekatere rečne ribe, kot sta ščuka in rečni ostriž se

pojavnjajo v različnih pasovih reke, vendar večinoma živijo v delih, kjer je njihov prvotni življenski prostor.

Življenje v jezerih in ribnikih

Jezero je lahko del reke ali njen izvir, ribniki pa so posejani po ravninah po katerih teče reka. Jezero in ribniki se razlikujejo po globini vode. Samo zaradi velikosti ribnika še ne moremo preimenovati v jezero, čeprav se pri velikih ribnikih to pogosto dogaja. Rastline, ki imajo korenine lahko rastejo kjer koli iz muljastega dna, voda je enakomerno topla in poleti revna s kisikom. Ob robu jezera so lahko razmere podobne kot v ribniku, toda nedaleč od brega se lahko jezersko dno strmo spusti v globine in tu se rastline ne morejo zakoreniniti. Voda v globini je hladna, tu je mračno tudi ob sončnih dneh. Od zgornji plasti vode, kjer je toplo in mrgoli od življenja, jo loči tako imv. Termoklina ali pas nenadne temperature spremembe. Obe vodni plasti se rahlo mešata med zimskimi nevihtami, poleti pa sta oba vodna sloja v skupni kotanji med seboj ločena. Nekatero rastline plavajo v vodi kot plankton, ampak samo v jezerih in ribnikih, ker bi jih drugače odnesel tok. Za rastline, ki so pritrjene na morskno dno (lokvanj) je značilno, da so listi, ki so pritrjeni na morskno narezani zaradi upora. Listi, ki pa so na vrhu pa so široki, da prestrežejo dovolj svetlobe, ki je potrebna za fotosintezo.

Dvoživke, ptiči in sesalci

Nekatero živali se hodijo k sladkim vodam napajat, ribnike in jezera pa naseljujejo tudi bitja dveh svetov, dvoživke. Mrest odlagajo v vodo, njihovi paglavci pa so vodne živali, dokler se ne preobrazijo. Celo kasneje se morajo zadrževati v vlažnem okolju, da se ne izsušijo. Del sladkovodnih populacij so tudi mnogi ptiči in sesalci. Nekateri ptiči so prilagojeni in imajo med prsti plavalno kožico, gosto perje pa namazano z maščobami, da ne prepušča vode. Nekateri sesalci na primer pižmovka in mutinja so rastlinojedi, drugi, kot sta mink in vidra pa so mesojedi. Med sladkovodnimi živalmi ima zastopnika vsako večje živalsko drevo razen iglokožcev.

Mokrišča: močvirja in barja

Od vseh življenskih prostorov je najtežje določiti in zadovoljivo opisati mokrišča. To so lahko območja območja vjugastih rek na Antarktiki ali pa kretkotrajna jezera v tropih. Lahko so kislja barja v višjih območjih, s povsem drugačnim rastlinstvom in živalstvom, kot jih imajo alkalna nižinska močvirja, ki so lahko oddaljena le nekaj kilometrov, ali pa so to območja počasi tekoče vode. Edina značilnost vseh teh raznolikih življenskih prostorov je voda, ki je ponavadi revna s kisikom, ki pa so se ji prebivalci kljub temu prilagodili s presenetljivim bogastvom živih bitij. Skovati je bilo treba izraz »mokrišča«, ki pokriva vse te različne življenske prostore in v svojem običajnem pomenu izključujejo jezera in reke ter njihove zlive s somornico.

Sladkovodni ekosistem

Jezera in reke

Velika večina vode na zemlji je morske, v primerjavi z njo so sladkovodna jezera in reke le malenkost. Kljub temu so v sladkih vodah zelo različni življenjski prostori, ki jih naseljujejo številne, svojevrstno prilagojene rastline in živali. Za boljše razumevanje rastlin in živali so reke razdeljene v »pasove«, za vsakega je značilna prevladujoča vrsta ribe.

Mokrišča: močvirja in barja

Od vseh življenjskih prostorov je najtežje določiti in zadovoljivo opisati mokrišča. To so lahko območja območja vjugastih rek na Antarktiki ali pa kretkotrajna jezera v tropih. Lahko so kislja barja v višjih območjih, s povsem drugačnim rastlinstvom in živalstvom, kot jih imajo alkalna nižinska močvirja, ki so lahko oddaljena le nekaj kilometrov, ali pa so to območja počasi tekoče vode. Edina značilnost vseh teh raznolikih življenjskih prostorov je voda, ki je ponavadi revna s kisikom, ki pa so se ji prebivalci kljub temu prilagodili s presenetljivim bogastvom živih bitij. Skovati je bilo treba izraz »mokrišča«, ki pokriva vse te različne življenjske prostore in v svojem običajnem pomenu izključujejo jezera in reke ter njihove zlive s somornico.

Onesnaževanje voda

Najpogosteje je, da te vrste industrije nimajo čistilnih naprav ali pa so neprimerne. Poleg vseh razlogov pa so krivi za tako stanje tudi neusklajeni pristopi k sanacijam. Vzroki za tako stanje tiče med drugim tudi v neusklajenosti komunalnih služb za preskrbo s pitno vodo, za kanalizacijo in za odstranjevanje odpadkov. Povsod v Sloveniji je praktično neprimerna zaščita podtalnice - varnostne cone pa so neurejene.

Že leta 1967 so strokovnjaki izračunali, da Slovenci onesnažujemo reke tako, kot bi nas bilo sedem milijonov. Leta 1973 so izračun ponovili in smo se že namnožili na osem milijonski narod.

Vedno znova pa ugotavljamo, da ni rešitev le v tem, da podjetja kupijo čistilne naprave, ampak da kupijo take, ki bodo zares čistile in ne bodo s svojimi 'stranskimi proizvodi' nazadnje tudi same onesnaževale okolje. Zgodí se, da čistilne

naprave ne delujejo, pa sanitarni inšpektor zamiži na obe očesi. Saj zagotovo ni v interesu občine, da ustavi proizvodnjo, se odpove dohodku in ustvari med ljudmi eksplozivno politično razpoloženje.

NAŠE NAJBOLJ ONESNAŽENE REKE

Poleg dela Save in Sore so najbolj kritično onesnažene reke: Mura, Notranjska Reka, Paka, Savinja, Voglajna, Meža, Idrijca, Drava, Ljubljanica, Krka in celo nekdanja 'bistra' Soča in še deset in deset potokov, v katerih so se še pred petnajstimi leti sprehajali občutljivi raki.